

Notön harakkamyllyn rekonstruktio*

Söderlångvik

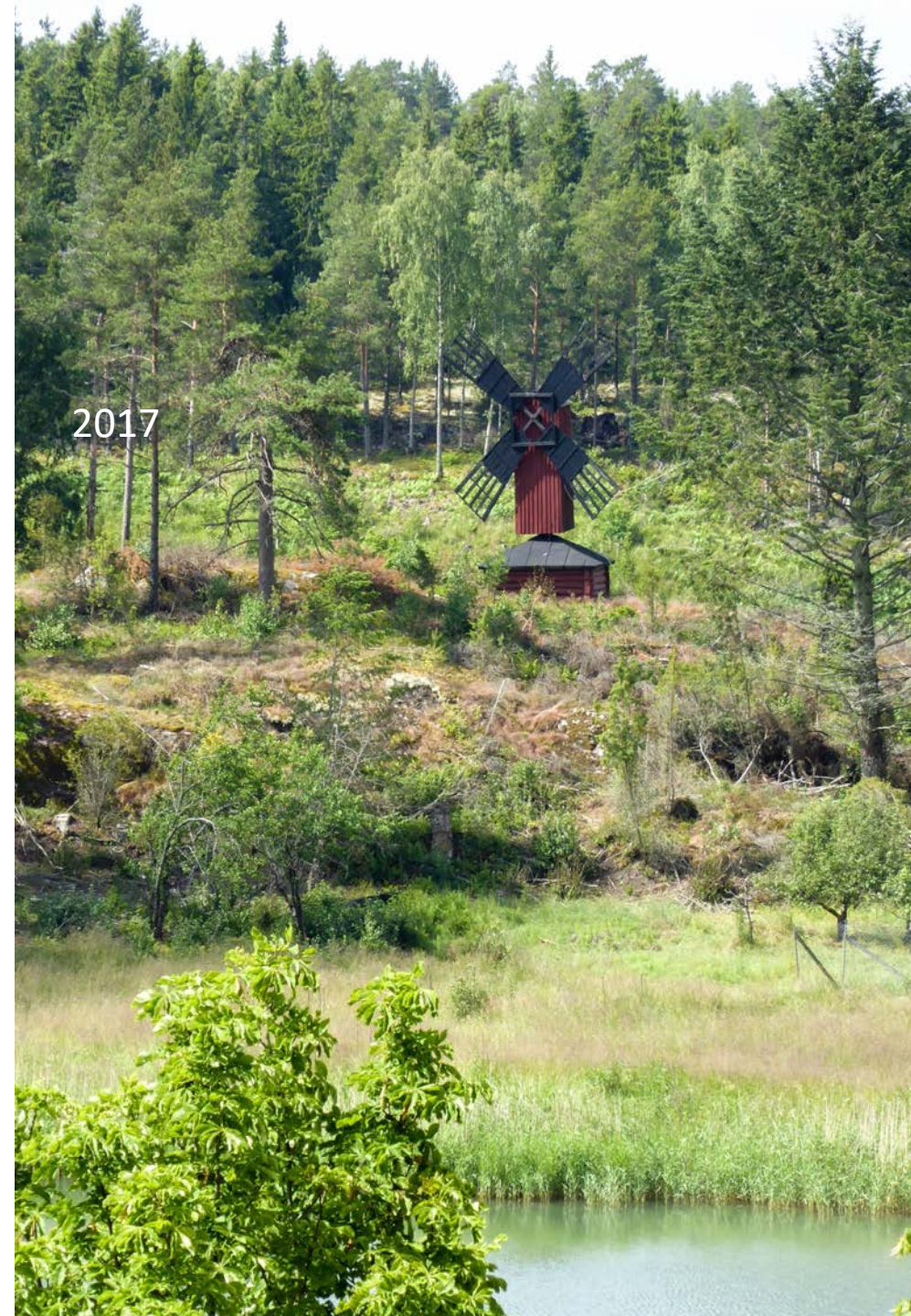
MITEN TUULIMYLLY KORJATAAN / 5

Myllyrakennusmestari Peter Karlsson

Harakkamyllyn korjaus Söderlångvikin kartano, Kemiönsaari

Valokuvat ja tekstit: Kirsti Horn 2017-2020

*kopion valmistaminen

Notö 1948

Söderlångvik 2020

Harakkamyllyt

Kuvien kaltaisia myllyjä, harakkamyllyjä rakennettiin Suomessa 1700-luvun lopulta lähtien koko 1800-luvun ajan. Ne ovat harvinaisia koko maailmassa. Meillä juuri Söderlångvikin Notön myllyn kaltaisia tuulimyllyjä rakennettiin Kemiönsaarella, Ahvenanmaalla ja pohjoiseen päin Varsinais-Suomessa ja Hämeen eteläosissa. Niitä on jäljellä 17 koko maassa. Muunlaisia harakkamyllyjä löytyy kaikkialta Länsi-Suomesta, erityisesti Pohjanmaalta, yhteensä runsaat 50 kpl ehjää myllyä. Kuten kaikki vanhat tuulimyllyt on jokaikinen harakkamyllyn säilyttämisen ja varjelemisen arvoinen suomalaisen maatalouden, tekniikan ja arkkitehtuurin monumentti ja vieläpä maailman perspektiivistä ainutlaatuinen.

Harakkamyllyt on rakennettu siten, että koneisto on jaettu kahtia: jauhinkivet sijaitsevat alemman kiinteän rakenteen sisällä jolloin siipiakseli, suuri hammasratas ja vaihde ovat ylemmässä osassa, jota voi myös kääntää tuulen mukaan. Keskellä myllyä koneen osia yhdistää pystyakseli ontoksi koverretun tai pystyhirsistä rakennetun pilarin sisällä. Pilari puolestaan yhdistää rakenteet. Kuvien kaltaisessa eteläisessä mallissa on korkea ja kapea yläosa, alaosassa on maalattia ja ainoa valonlähde siinä on oviaukko.

Notön myllyn ulkoiset mitat:

Alaosan $a=3800 \times 3800$

Yläosan $a=1750 \times 1400$, sivuseinän $h=4150$, päädyn $h=n. 5000$

Historia

Söderlångvikin, Amos Anderssonin maatilán, mylly on lähtöisin Notön saarelta, joka sijaitsee läheisestä Skinnarvikista koilliseen. Sen rakentamisvuosi oli ehkä kaiverrettu alosan seinään, mutta hävisi, kun koko alaosan rakenne uudistettiin muuton yhteydessä 1950-luvulla. Myllyn koneisto on kuitenkin todennäköisesti ainakin 200 vuotta vanha.

Mylly pystytettiin katseenvangitsijaksi maisemaan, jota ihaillaan päärakennuksen kattoterassilta. Sitä ei ole koskaan käytetty jauhamiseen sen nykyisellä paikalla. Monet tuulimyllyt pelastettiin 1950- ja 60-luvulla siirtämällä ne kotiseutumuseoihin. Tämänkin myllyn siirtäminen on ajalleen tyypillinen pelastusoperaatio. Harvoin kuitenkaan ymmärrettiin dokumentoida kohde huolellisesti ennen purkamista. Tuulimyllyn pystytyksessä keskityttiin enemmänkin sievään rakennukseen kuin sen arvokkaimpaan osaan eli koneistoon. Notön mylly on tästä esimerkki.

On hyvin tavallista, että korjausrakentaminen on edellisen korjauksen korjaamista. Silloin on tärkeää, että edellisen korjauksen sijasta otetaan selvää alkuperäisestä rakentamistavasta ja muodosta! Vuosina 2018-19 oli myllyn yläosan säänsyömistä, alakuperäisistä rakenteista tehtävä kopiot korjaamisen sijasta, mutta 1950-luvulla rakennettua pyöröhirsiosaa korjattiin. Yllättäen suurin osa koneistosta oli kuitenkin tallessa, joten sen osien kunnostaminen, täydentäminen ja sijoittaminen oikeille paikoilleen oli mahdollista.

Ensimmäiseksi työturvallisuus!

Tuulimylly, jonka rekonstruoimista tässä kuvataan, jaettiin kahteen osaan: yläosa siirrettiin kokonaisena sijoiltaan suurella kaivinkoneella. Osat korjattiin/rekonstruoitiin kukin tahollaan ennen yhdistämistä uudelleen. Nykyaikaisilla nostolaitteilla on helppo tarvittaessa nostaa kokonainen 3 tonnin painoinen mylly.

Tapaturmien välttämiseksi on varmistettava, että käytettävät, telineet, tikkaat, koneet ja nostokalusto toimivat asianmukaisesti ja että niitä käyttävillä työntekijöillä on siihen koulutus ja määräysten mukaiset suojarusteet.

Työturvallisuuslaki 2002 löytyy osoitteesta <https://www.finlex.fi>

Kuvasarjat ‘Miten tuulimylly korjataan’ nro 5, 6 ja 7 kertovat Notön myllyn rekonstruoinnista ja korjauksesta vuosina 2018-19.

1. Tilanne sisätilassa 2017

- Alaosan seinien ja koneiston alimmat osat olivat täysin lahonneet.
- Noin puolen metrin paksuinen kerros humusta oli muodostunut maalattialle kalliota pitkin sadeveden mukana valuneesta sammaleesta, karikkeesta sekä myllyn lahonneista osista. Etuseinän sisäpuolella oli kaksi syviin kallion halkeamiin muodostunutta lammikkoa.

2. Tilanne ulkopuolella 2017

- Myllyn yläosa oli hälyyttävästi kallellaan.
- Säänsyömät siivet olivat hajoamaisillaan.

Oli selvää, että myllyn saattoi pelastaa vain ´radikaaleilla leikkauksilla´. Ulkokuoressa, joka oli rakennettu uudelleen jo siirron yhteydessä, ei ollut tallella mitään alkuperäistä.

- Ensimmäiseksi oli yläosa nostettava alas.
- Sen jälkeen korjattiin alaosa koneistoineen.
- Seuraavaksi siirrettiin alosa kallion huipulle kuivempaan paikkaan.
- Lopuksi palautettiin myllyrakennusmestarin verstaallaan rakentama yläosan kopio paikalleen.

3. Yläosa nostetaan alas

Myllyrakennusmestari Peter Karlsson ohjaa yläosaa onton keskipilarin ohi.

Korjausta varten hän vei sen mukanaan verstaalle Ahvenanmaalle.

4. Näkymä yläosan sisään alhaalta käsin

Ikivanha koneisto olikin lähestukoon ehjä huteran kuorensa sisällä.

1. Suuri hammasratas.
2. Siipiakseli.
3. *Niskahirsi*, joka tukeutuu keskuspilariin ja kantaa koko yläosaa.
4. Ontoksi koverrettu keskuspilari, joka yhdistää myllyn ylä- ja alaosan.
5. Vaihteen varsi eli *väkirauta*, joka yhdistää koneen ylä- ja alosan ja siirtää tuulen voiman alas jauhinkiville. Sen keskiosa on puuta, päät rautaa. Vaihde on niskahirren yläpuolella, mutta ei näy tästä kulmasta.
6. Myllyn rakenneosien on muuttoja silmällä pitäen oltava helposti purettavat. Siksi ne liitettiin toisiinsa suurilla puutapeilla.

5. Ikivanha runko nähtynä ylhäältä

Verstaalla todettiin yläosan rungon (joka käytännön vuoksi oli kyljellään) olevan heikko ja puun pahasti vaurioituneen.

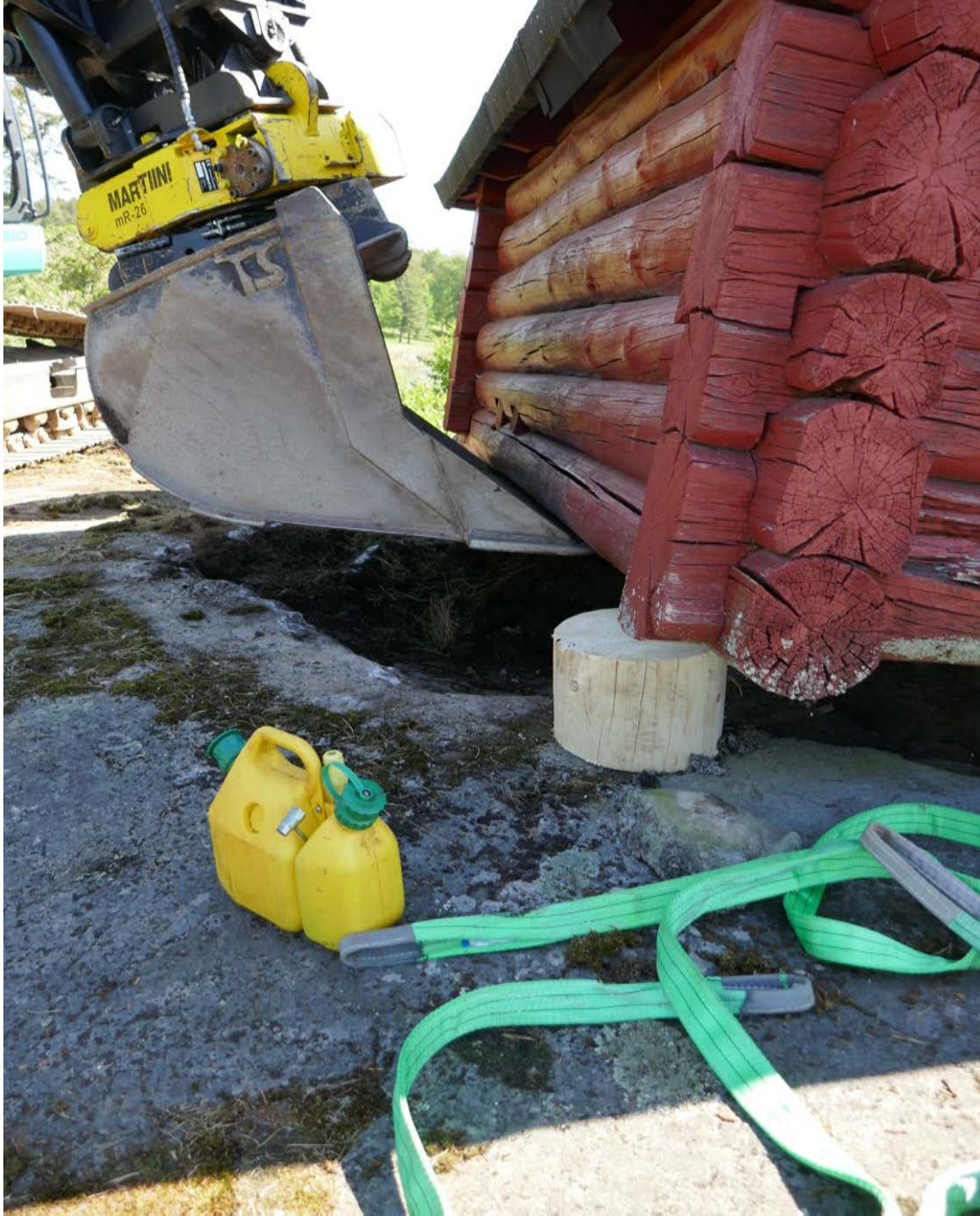
1. Suuri hammasratas.
2. Siipiakseli.
3. Niskahirsi, joka tukeutuu keskuspilariin ja yhdessä sen kanssa kantaa koko yläosaa. Sen pinta on vanhan kovettuneen rasvan, eli tervan ja iهران sekoituksen, peitossa.
4. Yksi rungon vaakaosa on veistetty kapeammaksi, jotta mylläri mahtuisi rasvaamaan hammasratasta ja pilarin pään ja niskahirren välistä niveltä.
5. Kulmatolppa.
6. Siipiakseli lepää kahden paksun palkin päällä.

6. Näkymä ylhäältä

Näkymä yläosasta tehdyn replikan sisään.

1. Suuri hammasratas.
2. Siipiakseli.
3. Niskahirsi, joka tukeutuu keskuspilariin ja kantaa koko yläosaa. Huomaa pieni reikä, jonka kautta voidaan rasvata niveltä pystypilarin ja niskahirren välissä.
4. Palkkia oikealla on veistetty ohuemmaksi, jotta mylläri mahtuu kaatamaan iهران ja tervan sekoitusta reikään ja rasvaamaan hammasratasta.
5. Väkiraudan yläpää.
6. Vaihdetta ei kuvan ottohetkellä ole vielä asennettu paikalleen varren päähän.

7. Lahonneet hirret ym.

1950-luvulla siirron yhteydessä rakennettu myllyn alaosa nostettiin tukien päälle, jotta lahonneet seinien alaosat ja sisäpuolella olevat palkit voitiin vaihtaa.

8. Puolet valmiina :=)

Myllyn alaosa on nyt pelastettu moneksi vuosikymmenksi. Ontoksi koverrettu keskipilari suojattiin huolellisesti siksi aikaa, kunnes yläosa olisi valmis palautettavaksi paikalleen seuraavana keväänä.

9. Alaosan siirto suraavana keväänä

Mylly korjattuine koneistoineen päätettiin siirtää kuivempaan paikkaan kallion huipulle, koska se oli 1950-luvulla pystytetty rakenteille haitallisen, vettä keräävän kallionhalkeaman päälle.

Katso koneen korjauksia 'Miten tuulimylly korjataan' nro 6.

10. Osien yhdistäminen

Myllyn yläosa voitiin nostaa keskipilarin varaan vasta, kun sen alaosa seisoikin tukevasti uudella paikallaan.

11. Yläosan asentaminen

Yläosa juuttui hieman taipuneeseen keskipilariin, jonka pinta lisäksi on rosoinen. Pilari rasvattiin vaseliinilla ja pienen keinuttelun jälkeen yläosa kuitenkin liukui alas ja jäi tukevasti paikalleen.

Tilanhoitaja Mikael Jensen avustaa mestaria, joka kiipeää yläsoaan irrottamaan nostoliinat (niskahirren ympäriltä) ja pakottamaan yläosan alas.

12. Seuraava kuva

Tämän jälkeen oli vuorossa häntäpuun asentaminen. Viimeiseksi kiinnitettiin siivet.

Katso 'Miten tuulimylly korjataan' nro 7.

Lisätietoa:

Peter Karlsson, peterkarlsson@aland.net

Kirsti Horn, kirsti.horn@sustainableheritage.eu

Tiedustelut, vierailut:

sales@soderlangvik.fi

Tämä esitys kuuluu sarjaan **MITEN TUULIMYLLY KORJATAAN**, jota julkaistaan nettisivustolla www.vanhattuulimyllyt.fi

Ruotsinkielinen **FIXA VÄDERKVARNEN!** löytyy osoitteesta www.gamlavaderkvarnar.fi

Myllyrakennusmestari Peter Karlsson, joka esiintyy kuvissa, on kunnostanut monta tuulimyllyä kotiseudullaan Ahvenanmaalla. Viime vuosina hänen toimintansa on laajentunut myös muualle saaristoon ja rannikkokuntiin Varsinais-Suomessa. Oppinsa Peter Karlsson on saanut **myllyrakennusmestari Alf Berglundilta**, joka on korjannut yli sata ahvenanmaalaista myllyä.

Arkkitehti Kirsti Horn tutkii ja kuvaa Suomen historiallisia tuulimyllyjä. Niistä tiedottamisen päämääränä on vaikuttaa ainutlaatuisen myllykannan säilymiseen parhaalla tavalla.